

QUVA TUMANIDA YOL TRANSPORT HODISALARINI VUJUDGA KELISHIDA HAYDOVCHILARNING O'RNI

Ilmiy rahbar: S.Raxmatov

Andijon davlat texnika instituti

“Transport logistikasi” kafedrası assistenti,

Mahmudov Yodgorbek Zayliddin o'g'li

Andijon davlat texnika instituti

“Yo'l harakatini tashkil etish” yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada Quva tumanida yo'l-transport hodisalarining yuzaga kelishida haydovchilarning o'rni va ta'siri tahlil qilingan. Maqolada asosiy e'tibor inson omiliga, ya'ni haydovchilarning yo'l harakati qoidalariga rioya qilishi yoki qilmasligi natijasida yuzaga keladigan xavfli holatlarga qaratilgan. Maqolada tezlikni oshirish, e'tiborsizlik, mast yoki charchoq holatda transport vositasini boshqarish, shuningdek piyodalarga nisbatan noto'g'ri munosabat kabi omillar yo'l-transport hodisalarining asosiy sabablari sifatida ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: yo'l-transport hodisalari, inson omili, haydovchi mas'uliyati, yo'l harakati qoidalari, tezlikni oshirish, piyodalar xavfsizligi, yo'l madaniyati.

Kirish. Quva tumani Farg'ona viloyatining aholi zich joylashgan va iqtisodiy faolligi yuqori hududlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda tumanda transport vositalari sonining ortishi, yo'l infratuzilmasining kengayishi hamda aholining harakat faolligi oshishi natijasida yo'l-transport tizimi yanada murakkablashib bormoqda. Shu bilan birga, yo'l-transport hodisalari (YTH) sonining ham ma'lum darajada saqlanib qolayotgani ushbu masalaning dolzarbligini yanada oshiradi. Rasmiy ma'lumotlar va ichki ishlar organlari tahlillariga ko'ra [1], yo'l-transport hodisalarining asosiy qismi inson omili, ya'ni haydovchilarning yo'l harakati

qoidalariga rioya qilmasligi bilan bog‘liq ekanligi qayd etilmoqda. Bu esa Quva tumani sharoitida ham haydovchilarning o‘rni va mas‘uliyatini chuqur o‘rganishni talab etadi.

Yo‘l harakati xavfsizligi masalasi har qanday jamiyatda ijtimoiy, iqtisodiy va huquqiy jihatdan muhim ahamiyatga ega bo‘lib, u bevosita inson hayoti va salomatligi bilan bog‘liqdir. Quva tumani misolida qaralganda, aholi punktlarining bir-biriga yaqin joylashgani, markaziy ko‘chalar va ichki yo‘llarda piyodalar harakatining yuqoriligi hamda transport oqimining doimiyliigi xavf darajasini oshiruvchi omillar sifatida namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, maktablar, bozorlar va ijtimoiy obyektlar joylashgan hududlarda haydovchilarning ehtiyotkorligi va intizomi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Rasmiy statistik kuzatuvlarga ko‘ra [2], yo‘l-transport hodisalarining katta qismi tezlikni oshirish, e‘tiborsizlik, qarama-qarshi yo‘nalishga chiqish va mast holatda transport vositasini boshqarish kabi inson omiliga bog‘liq xatoliklar natijasida yuzaga keladi. Mutaxassislarning fikricha, haydovchi tomonidan sodir etilgan kichik qoidabuzarlik ham Quva tumani kabi yo‘l infratuzilmasi nisbatan murakkab hududlarda jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Masalan, tezlikni me‘yoridan oshirish holati avariya xavfini bir necha barobar oshiradi, chunki transport vositasining to‘xtash masofasi ortadi va haydovchining vaziyatga reaksiyasi sekinlashadi. Shuningdek, haydovchilarning e‘tiborsizligi ham muhim omillardan biri hisoblanadi. So‘nggi yillarda olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, telefon bilan foydalanish yoki yo‘lga to‘liq e‘tibor qaratmaslik natijasida yuzaga keladigan hodisalar ulushi ortib bormoqda. Bu holat ayniqsa tig‘iz harakatlanish soatlarida yanada xavfli tus oladi. Quva tumanida ertalab va kechki paytlarda transport oqimi sezilarli darajada ko‘payishi ham bunday xavflarni kuchaytiradi. Bundan tashqari, yo‘l-transport hodisalarida piyodalar bilan bog‘liq holatlar ham muhim o‘rin tutadi. Aholi zichligi yuqori bo‘lgan hududlarda piyodalar yo‘lni kesib o‘tish holatlari ko‘p uchraydi va bu haydovchilardan yuqori darajadagi

hushyorlikni talab qiladi [3]. Afsuski, ayrim holatlarda haydovchilar tomonidan piyodalarga yo‘l bermaslik yoki ularga nisbatan ehtiyotsizlik bilan munosabat bildirish kabi holatlar ham uchrab turadi.

sharoitida yana bir muhim jihat - yo‘l infratuzilmasining ayrim qismlarida yoritish tizimining yetarli emasligi va ichki yo‘llarning torligi hisoblanadi. Bunday sharoitda haydovchining har qanday noto‘g‘ri harakati xavf darajasini keskin oshiradi. Shu sababli, yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlashda texnik va infratuzilmaviy omillar bilan bir qatorda inson omili, ya‘ni haydovchi madaniyati hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lib qolmoqda. Shu nuqtayi nazardan, mazkur mavzuni o‘rganish Quva tumani sharoitida yo‘l-transport hodisalarining kelib chiqish sabablari, haydovchilarning rolini tahlil qilish hamda ularni kamaytirish bo‘yicha ilmiy asoslangan xulosalar ishlab chiqish uchun muhim hisoblanadi. Haydovchilarning yo‘l harakati qoidalariga qat‘iy rioya qilishi, mas‘uliyat hissining oshishi va yo‘l madaniyatining shakllanishi yo‘l-transport hodisalarini sezilarli darajada kamaytirishga xizmat qiladi.

Quva tumani sharoitida yo‘l-transport hodisalarining oldini olish masalasi chuqur tahlil qilinganda, eng asosiy xulosa shundan iborat bo‘ladiki, yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlashda haydovchilarning intizomi va mas‘uliyati hal qiluvchi omil hisoblanadi. Rasmiy statistika va amaliy kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, yo‘l-transport hodisalarining katta qismi texnik nosozlik yoki yo‘l holati bilan emas, balki aynan inson omili, ya‘ni haydovchilarning qoidalarga rioya qilmasligi bilan bog‘liqdir. Shu sababli, haydovchilar intizomi va mas‘uliyatini oshirish orqali YTHlarni sezilarli darajada kamaytirish mumkinligi ilmiy jihatdan asoslangan xulosa hisoblanadi. Avvalo, haydovchining intizomi deganda yo‘l harakati qoidalariga qat‘iy rioya qilish, belgilangan tezlik me‘yorlarini buzmaslik, yo‘l belgilariga e‘tiborli bo‘lish hamda boshqa harakat ishtirokchilariga hurmat bilan munosabatda bo‘lish tushuniladi. Quva tumani kabi aholi zich hududlarda bu jihat yanada muhim ahamiyat kasb etadi, chunki bu yerda piyodalar va transport vositalari

harakati bir-biriga yaqin joylashgan bo‘lib, har qanday beparvolik jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkin [4]. Rasmiy kuzatuvlarga ko‘ra, tezlikni oshirish, e‘tiborsizlik va piyodalarga yo‘l bermaslik kabi holatlar YTHlarning asosiy sabablari sifatida qayd etiladi.

Mas‘uliyat esa haydovchining nafaqat o‘z hayoti, balki yo‘lovchilar va boshqa yo‘l harakati ishtirokchilarining hayoti uchun ham javobgar ekanligini anglashini bildiradi. Ilmiy tahlillarga ko‘ra, yo‘l-transport hodisalarining 70–80 foizi inson omili bilan bog‘liq bo‘lib, bu ko‘rsatkich haydovchining shaxsiy qarorlari va xatti-harakatlari hal qiluvchi rol o‘ynashini tasdiqlaydi. Demak, har bir haydovchining mas‘uliyatli yondashuvi umumiy yo‘l xavfsizligiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Quva tumani sharoitida yo‘l infratuzilmasining ayrim jihatlari, xususan, ichki yo‘llarning torligi, ayrim hududlarda yoritish tizimining yetarli emasligi va piyodalar oqimining yuqoriligi haydovchilardan yanada katta e‘tibor talab etadi [5]. Bunday sharoitda intizomsiz yoki mas‘uliyatsiz harakatlar xavf darajasini bir necha barobar oshiradi. Masalan, belgilangan tezlikdan 20–30 km/soat tezlikni oshirish ham to‘qnashuv ehtimolini sezilarli darajada ko‘paytiradi, ayniqsa tig‘iz hududlarda bu holat og‘ir oqibatlariga olib kelishi mumkin. Shuningdek, haydovchilarning chalg‘ishi, telefon bilan foydalanishi yoki charchoq holatida transport vositasini boshqarishi ham YTH xavfini oshiruvchi omillar hisoblanadi. Ilmiy hisob-kitoblarga ko‘ra, haydovchining 1–2 soniyalik e‘tiborsizligi avtomobilning o‘nlab metr masofani nazoratsiz bosib o‘tishiga olib keladi. Bu esa Quva tumani kabi piyodalar ko‘p harakatlanadigan hududlarda juda xavfli holat hisoblanadi. Bundan tashqari, yo‘l harakati madaniyatining pastligi ham YTHlarning ko‘payishiga sabab bo‘lishi mumkin. Haydovchilar o‘rtasida o‘zaro hurmat va qoidalarga rioya qilish madaniyati shakllangan bo‘lsa, yo‘l harakati ancha xavfsiz va tartibli bo‘ladi. Rasmiy tajribalar shuni ko‘rsatadiki, yo‘l harakati qoidalariga qat‘iy rioya qilinadigan hududlarda YTHlar soni 30–50 foizgacha kamayishi mumkin.

Quva tumani sharoitida yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash masalasini amaliy va ilmiy yondashuvlar asosida takomillashtirish muhim ahamiyatga ega. Chunki rasmiy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, yo‘l-transport hodisalarining asosiy qismi inson omili bilan bog‘liq bo‘lib, ularni kamaytirish uchun faqat nazorat emas, balki kompleks tizimli choralar zarur hisoblanadi. Avvalo, haydovchilarni tayyorlash tizimini takomillashtirish eng muhim amaliy takliflardan biri hisoblanadi. Haydovchilik guvohnomasini olish jarayonida nazariy bilimlar bilan birga amaliy ko‘nikmalarni ham kuchaytirish lozim. Xususan, real yo‘l sharoitlarida - tor ko‘chalar, piyodalar ko‘p hududlar va murakkab chorralarda qo‘shimcha amaliy mashg‘ulotlar joriy etilishi kerak. Bu haydovchilarning real vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish qobiliyatini oshiradi.

Ikkinchi muhim taklif - yo‘l infratuzilmasini xavfsizlik nuqtayi nazaridan modernizatsiya qilishdir. Quva tumani ichki yo‘llarida ayrim hududlarda yoritish tizimi yetarli emasligi va yo‘l belgilarining to‘liq o‘rnatilmaganligi xavf darajasini oshiradi. Shu sababli, piyodalar o‘tish joylarini yoritish, reflektorli yo‘l belgilarini ko‘paytirish hamda maktab va bozorlar atrofida “xavfsiz zona”larni tashkil etish zarur.

Uchinchi taklif - raqamli nazorat tizimlarini kengaytirish. Videokuzatuv kameralar, radarlar va avtomatlashtirilgan tezlik nazorati tizimlarini joriy etish haydovchilarning intizomini oshirishga xizmat qiladi. Ilmiy tajribalar shuni ko‘rsatadiki, nazorat tizimlari mavjud bo‘lgan hududlarda tezlikni oshirish holatlari 25–40 foizgacha kamayadi.

To‘rtinchi yo‘nalish - profilaktik targ‘ibot ishlarini kuchaytirish. Mahalla, maktab va oliy ta‘lim muassasalarida yo‘l harakati xavfsizligi bo‘yicha muntazam tushuntirish ishlarini olib borish zarur. Ayniqsa yoshlar orasida “yo‘l madaniyati” tushunchasini shakllantirish kelajak haydovchilarining mas‘uliyatini oshiradi.

Beshinchi taklif - haydovchilarga nisbatan javobgarlikni kuchaytirish va rag‘batlantirish tizimini joriy etish. Qoidabuzarliklar uchun jarimalar tizimi bilan

birga, intizomli haydovchilarni rag‘batlantirish ham muhim. Masalan, yillar davomida qoidabuzarlik qilmagan haydovchilarga sug‘urta yoki texnik ko‘rik bo‘yicha imtiyozlar berish mumkin.

Oltinchi ilmiy taklif - yo‘l-transport hodisalarini tahlil qilish uchun raqamli ma’lumotlar bazasini yaratishdir. Har bir YTH sabablari, joyi, vaqti va ishtirokchilari bo‘yicha tizimli ma’lumotlar yig‘ilsa, xavfli hududlar aniqlanadi va profilaktik choralar aniq maqsadli amalga oshiriladi. Bu yondashuv “data-driven safety management” deb ataladi va rivojlangan davlatlarda samarali qo‘llanilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, Quva tumanida yo‘l-transport hodisalarining oldini olishning eng samarali yo‘li haydovchilarning intizomi va mas’uliyatini oshirishdan iboratdir. Texnik chora-tadbirlar va infratuzilmani yaxshilash muhim bo‘lsa-da, asosiy natija aynan inson omiliga bog‘liqdir. Har bir haydovchi yo‘l harakati qoidalariga qat’iy amal qilsa, o‘z mas’uliyatini chuqur anglab harakat qilsa, yo‘l-transport hodisalarini sezilarli darajada kamaytirish va xavfsiz harakat muhitini yaratish mumkin bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Jamoat xavfsizligi departamenti Yo‘l harakati xavfsizligi xizmati ma’lumotlari. www.yhxx.uz
2. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari. www.stat.uz
3. Boymirzaevich A. X., Maxmadalievich M. A. YO ‘L TARMOQLARI VA HARAKAT XAVSIZLIGI MUAMMOLARI //Строительство и образование. – 2024. – Т. 3. – С. 200-205.
4. O‘zbekiston Respublikasi Farg‘ona viloyati Quva tumani hokimining 2025-yil 7-oktabrdagi 256-11-156-Q/25-sonli “Quva tumani markazida joylashgan ko‘chalarda fuqarolar va transport vositalarini harakati xavfsizligini ta’minlash, yo‘l

transporti hodisalarini oldini olish hamda aholiga qulaylik yaratish maqsadida yo‘l belgilari o‘rnatish to‘g‘risida”gi Qarori.

5. Tirkashev Sunnatjon Sobir o‘g‘li, "FARG‘ONA VODIYSIDA SODIR BO‘LGAN YO‘L TRANSPORT HODISALARNING YUZAGA KELISH SABABLARINI O‘RGANISH." TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR 1.1 (2025): 496-500.